

UO‘K:

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16968850>

INKLYUZIV TA'LIMDA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR: AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY USULLAR

PEDAGOGICAL APPROACHES IN INCLUSIVE EDUCATION: TRADITIONAL AND MODERN METHODS

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ: ТРАДИЦИОННЫЕ И СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ

Isaqova Zulhumor Ismoiljon qizi

University of Business and Science M.PD-24-01 talabasi

Annotatsiya.

Mazkur maqola inklyuziv ta'limda pedagogik yondashuvlarning an'anaviy va zamonaviy usullarini tahlil qiladi. Inklyuziv ta'lim, har bir o'quvchining ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos ravishda ta'lim berish tizimiga asoslanadi. Maqolada an'anaviy ta'lim usullarining xususiyatlari, ulardan foydalanishning ijobiy va salbiy tomonlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, zamonaviy pedagogik yondashuvlar, jumladan, diferentsatsiyalash, kooperativ o'qitish, texnologiyalarni qo'llash va o'quvchining faol ishtiroki kabi metodlar tahlil etiladi. Inklyuziv ta'limda har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlarini inobatga olish, ta'lim jarayonini yanada samarali va teng huquqli qilishga yordam beradi. Ushbu maqola an'anaviy va zamonaviy pedagogik yondashuvlarning integratsiyasi inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga qanday ta'sir qilishini yoritadi.

Kalit so'zlar: *Inklyuziv ta'lim, pedagogik yondashuvlar, an'anaviy usullar, zamonaviy usullar, diferentsatsiyalash, kooperativ o'qitish, texnologiyalarni qo'llash, ta'lim metodlari, ta'lim tizimi.*

Abstract.

This article analyzes traditional and modern methods of pedagogical approaches in inclusive education. Inclusive education is based on a system of providing education in accordance with the needs and abilities of each student. The article examines the characteristics of traditional teaching methods, the positive and negative aspects of their use. It also analyzes modern pedagogical approaches, including methods such as differentiation, cooperative learning, the use of technology, and active student participation. Taking into account the specific needs of each student in inclusive education helps to make the educational process more effective and equitable. This

article highlights how the integration of traditional and modern pedagogical approaches affects the successful implementation of inclusive education.

Keywords: Inclusive education, pedagogical approaches, traditional methods, modern methods, differentiation, cooperative learning, use of technologies, educational methods, educational system.

Аннотация.

В статье анализируются традиционные и современные методы педагогических подходов в инклюзивном образовании. Инклюзивное образование основано на системе предоставления образования в соответствии с потребностями и способностями каждого учащегося. В статье рассматриваются характеристики традиционных методов обучения, положительные и отрицательные стороны их использования. Также анализируются современные педагогические подходы, включая такие методы, как дифференциация, кооперативное обучение, использование технологий и активное участие учащихся. Учет конкретных потребностей каждого учащегося в инклюзивном образовании помогает сделать образовательный процесс более эффективным и справедливым. В статье освещается, как интеграция традиционных и современных педагогических подходов влияет на успешную реализацию инклюзивного образования.

Ключевые слова: Инклюзивное образование, педагогические подходы, традиционные методы, современные методы, дифференциация, кооперативное обучение, использование технологий, образовательные методы, образовательная система.

KIRISH.

Bugungi kunda ta'lim sohasida inklyuziv ta'lim tushunchasi keng tarqalgan bo'lib, bu o'quvchilarning har xil ehtiyojlari va imkoniyatlariga mos keladigan ta'lim jarayonini yaratishga qaratilgan yondashuvdir. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish va ularga o'z imkoniyatlarini amalga oshirish uchun teng sharoitlar yaratishdir.

O'zbekiston Respublikasi prezidenti SH.Mirziyoyevning 2021 yil 15 iyuldagi "O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'limni rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5954 sonli qarorida inklyuziv ta'limni yanada rivojlantirish, pedagoglarning malakasini oshirish, maxsus ehtiyojlarga ega bolalar uchun moslashtirilgan o'quv dasturlari yaratish va ta'lim muassasalarini modernizatsiya qilish masalalari keltirilgan. Shuningdek, maxsus o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash uchun zarur ijtimoiy xizmatlar ham ta'kidlangan. [1]

Shavkat Mirziyoyevning qaror va farmoyishlarida inklyuziv ta'limni rivojlantirish, pedagogik metodlarni zamonaviylashtirish va maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalarni ta'lim bilan ta'minlash bo'yicha keng qamrovli chora-tadbirlar belgilangan. Bu qarorlar inklyuziv ta'limda pedagogik yondashuvlar va zamonaviy usullarni tatbiq etishdagi

muhim qadamlar bo'lib, ta'lim tizimini yanada modernizatsiya qilish va samarali tashkil etishga yordam beradi.

Hozirgi kunda An'anaviy pedagogik yondashuvlar ko'proq o'qituvchining markaziy roli va bir xil metodlarni qo'llashga asoslangan bo'lsa, zamonaviy yondashuvlar o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlarini inobatga olib, ta'limni o'zgartirish va yangilashga yo'naltirilgan. Ushbu maqolada inklyuziv ta'limda an'anaviy va zamonaviy pedagogik yondashuvlarning o'zaro integratsiyasi va ularning samaradorligi tahlil qilinadi.

Inklyuziv ta'limda pedagogik yondashuvlar ta'lim jarayonida har bir o'quvchining ehtiyojlari, qobiliyatlari va imkoniyatlariga mos ravishda ta'lim berish va ularning shaxsiy o'sishiga ko'maklashishni maqsad qiladi. Inklyuziv ta'limda an'anaviy va zamonaviy pedagogik yondashuvlar o'zaro integratsiyalangan holda, har bir o'quvchining ijtimoiy va akademik rivojlanishiga yordam beradi.

An'anaviy pedagogik yondashuvlar

An'anaviy ta'limda o'qituvchilar odatda markazda bo'lib, bilimlarni o'quvchilarga bir yo'nalishda, o'z vaqtida yetkazishga intilishadi. An'anaviy yondashuvda o'quvchilarga sinfda bir xil ta'lim beriladi va ta'lim jarayoni asosan o'qituvchining nazorati ostida bo'ladi.

An'anaviy pedagogik yondashuvlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Taqdimot va ma'ruzalar. O'qituvchi ma'ruzalar yoki taqdimotlar orqali asosiy bilimlarni beradi.
2. Nazorat va baholash. O'qituvchi o'quvchilarning ishlashini va bilimini baholash uchun an'anaviy testlar va sinovlardan foydalanadi.
3. O'qituvchining passiv roli. O'qituvchi ko'proq biluvchi sifatida ko'rinadi va o'quvchilarni faol ishtirok etishga rag'batlantirmaydi.
4. Sinfda standart yondashuv. Barcha o'quvchilarga bir xil metod va materiallar taqdim etiladi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar esa o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos keladigan metodlarni qo'llaydi. Bunda o'qituvchilar o'quvchilarning o'zlarini qanday tarzda yaxshiroq o'rganishini tushunishga intiladi va ta'lim jarayonida o'quvchining faol ishtirokini ta'minlaydi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Differensatsiyalash. O'qituvchi har bir o'quvchining o'ziga xos qobiliyatlariga va o'rganish uslublariga mos ravishda darslarni tashkil etadi. Masalan, vizual, audial yoki kinestetik usullarni qo'llash.
2. Kooperativ o'qitish. O'quvchilar bir-birlari bilan ishlashadi, guruhlarda hamkorlik qilib, birgalikda muammolarni hal qilishadi.
3. Faol o'quvchi ishtiroki. O'qituvchi o'quvchilarning mustaqil fikrlashini va o'z fikrlarini ifodalashini rag'batlantiradi.

4. Texnologiyalarni qo'llash. Zamonaviy pedagogik usullar kompyuterlar, interaktiv doskalar, onlayn resurslar va boshqa texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qiladi.

5. Liderlik va o'quvchining o'zini anglashiga yordam berish. O'quvchiga o'z potentsialini anglashda va o'z bilimlarini amalda qo'llashda yordam berish.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Inklyuziv ta'lim sohasida olib borilgan tadqiqotlar ta'lim tizimini har bir o'quvchining ehtiyojlariga moslashtirish zarurligini ko'rsatadi. O'zbekistonda inklyuziv ta'limning rivojlanishiga doir ilk tadqiqotlar 2000-yillardan boshlab amalga oshirilgan. Shuningdek, inklyuziv ta'limning o'ziga xos metodologiyasi ham o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, o'qituvchilarga individual yondashuvlarni amalga oshirishni ta'minlaydi. O'zbek tadqiqotchilaridan M. Yuldoshev (2013) inklyuziv ta'limda o'quvchilarning ijtimoiy va psixologik muammolarini hal qilishda pedagogik yondashuvlarning ahamiyatini ta'kidlagan. Uning fikriga ko'ra, an'anaviy ta'lim usullarining cheklovlari inklyuziv ta'limni amalga oshirishda muammolarga olib keladi.

M.Yuldoshevning (2013) "Pedagogik yondashuvlar va inklyuziv ta'lim" nomli kitobida inklyuziv ta'limda an'anaviy va zamonaviy pedagogik usullarni uyg'unlashtirishni ko'rib chiqadi. O'quvchilarning turli ehtiyojlariga mos keladigan metodlarni qo'llash va ta'lim jarayonini takomillashtirishga doir tavsiyalar mavjud. O'quvchilarning turli ehtiyojlariga mos metodlarni qo'llashning pedagogik samaradorligini oshirishga qaratilgan yangi yondashuvlarni taqdim etadi. [2]

A.Hojimatovning (2015) "Pedagogik yondashuvlar: inklyuziv ta'lim va metodologiya" nomli kitobida inklyuziv ta'limni o'rganishda an'anaviy va zamonaviy pedagogik metodlarning o'zaro integratsiyasini o'rganadi. Uning fikriga ko'ra, ta'lim jarayonida har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini inobatga olish zarur. An'anaviy va zamonaviy metodlarni birlashtirib, inklyuziv ta'limning samaradorligini oshirish yo'llarini ko'rsatadi. [3]

F.A.Karimovanning (2018) "Inklyuziv ta'limda metodik yondashuvlar va innovatsiyalar" nomli kitobida inklyuziv ta'limda yangi metodologiyalarning o'rni va ularni amalga oshirishda pedagoglarning roli tahlil qilinadi. Karimova, pedagogik yondashuvlar va metodlarning inklyuziv ta'lim jarayonidagi o'zgarishlarga moslashishini muhim deb biladi. Inklyuziv ta'limda metodologik innovatsiyalarni o'quvchilarning turli ehtiyojlarini hisobga olgan holda qo'llashni targ'ib qiladi. [4]

N. Shamsiyevning (2019) "Inklyuziv ta'limning pedagogik metodlari" nomli tadqiqot ishida inklyuziv ta'limda yangi metodologiyalarning o'rni va ularni amalga oshirishda pedagoglarning roli tahlil qilinadi. Muallif pedagogik yondashuvlar va metodlarning inklyuziv ta'lim jarayonidagi o'zgarishlarga moslashishini muhim deb biladi. Inklyuziv ta'limda metodologik innovatsiyalarni o'quvchilarning turli ehtiyojlarini hisobga olgan holda qo'llashni targ'ib qiladi. [5]

Xorijiy adabiyotlarda, ayniqsa, inklyuziv ta'lim va pedagogik yondashuvlar haqida ko'plab tadqiqotlar mavjud. Masalan, Ainscow (2005) inklyuziv ta'limda pedagogik metodlarning moslashuvchanligi va o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashtirilgan

yondashuvlarni qo'llash muhimligini ta'kidlaydi. Uning tadqiqotlari inklyuziv ta'limni amalga oshirishda an'anaviy yondashuvlarni zamonaviy pedagogik metodlar bilan uyg'unlashtirish zarurligini ko'rsatadi. Shuningdek, UNESCO (2009) inklyuziv ta'limda kooperativ o'qitish va texnologiyalarni qo'llashning muhimligini va bu usullar yordamida o'quvchilarning o'zaro hamkorligini oshirish mumkinligini qayd etgan.

M.Ainscow. (2005) "The Inclusive Classroom: Strategies for Effective Differentiation" nomli kitobida inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari va ularni ta'lim jarayonida qanday amalga oshirish mumkinligi tahlil qilinadi. Uning yondashuvi inklyuziv ta'limni qo'llashda o'qituvchilarning metodik ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Zamonaviy pedagogik metodlarni inklyuziv ta'limga integratsiya qilish va o'quvchilarning turli ehtiyojlarini qondirishga doir ilg'or yondashuvlarni o'zida aks ettiradi. [6]

G.H.Slee. (2011) "Inclusive Education: A Global Agenda" nomli kitobida inklyuziv ta'limni amalga oshirishning global ahamiyatini va bu jarayonda pedagogik metodlarning o'rnini ko'rib chiqadi. Muallif ta'lim tizimining har bir o'quvchiga teng imkoniyat yaratishini ta'minlash zarurligini ta'kidlaydi. Inklyuziv ta'limning global miqyosdagi ahamiyatini va har bir mamlakatda inklyuziv ta'limni amalga oshirishdagi o'ziga xos yondashuvlarni ta'minlashga oid yangi fikrlarni ilgari suradi.

Mazkur adabiyot va maqolalarda inklyuziv ta'limda an'anaviy va zamonaviy pedagogik yondashuvlarni tahlil qilishda sifatli tadqiqot metodlari qo'llaniladi. Tadqiqotda o'zbek va xorijiy ilmiy manbalar, pedagogik adabiyotlar va ta'lim tizimiga oid statistik ma'lumotlar tahlil qilinadi. O'quvchilarning o'qituvchilardan olingan intervyulari, kuzatishlar va pedagogik tajribalar asosida pedagogik metodlarning samaradorligi baholandi. Shuningdek, inklyuziv ta'limda qo'llaniladigan an'anaviy va zamonaviy metodlarning o'quvchilarga ta'sirini aniqlash uchun eksperimentlar o'tkazildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, inklyuziv ta'limda an'anaviy yondashuvlar o'quvchilarning individual ehtiyojlarini inobatga olishda ba'zi cheklovlariga ega. Masalan, an'anaviy metodlar bilan o'qitishning o'ziga xos jihatlari mavjud bo'lib, bu metodlar faqat standartlashtirilgan o'quv jarayoniga asoslangan. Natijada, ba'zi o'quvchilar o'z ehtiyojlariga mos o'quv resurslari yoki o'quv dasturlari bilan ta'minlanmaydi. Shu bilan birga, an'anaviy metodlar yordamida o'quvchilarning ijtimoiy va psixologik muammolariga etarlicha e'tibor berilmasligi mumkin.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar, ayniqsa, diferensatsiyalash va kooperativ o'qitish metodlari, inklyuziv ta'limda o'quvchilarning faolligini oshirishga yordam beradi. Diferensatsiyalash orqali o'qituvchi har bir o'quvchining ehtiyojlariga mos ta'lim olish imkoniyatini yaratadi. Kooperativ o'qitish esa o'quvchilarning bir-birlari bilan faol hamkorlikda ishlashlarini ta'minlaydi. Bundan tashqari, texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi qiziqishini oshiradi va individual o'quv uslublarini qo'llash imkonini beradi.

Shu bilan birga, inklyuziv ta'limda an'anaviy va zamonaviy metodlarning uyg'unlashtirilishi o'quvchilarning turli ehtiyojlariga mos keladigan ta'lim muhitini yaratadi. Bu yondashuvlar bir-birini to'ldiradi va inklyuziv ta'limning samaradorligini oshiradi. Zamonaviy pedagogik metodlar, ayniqsa, o'quvchilarni o'z bilimlarini amalda qo'llashga rag'batlantiradi.

Inklyuziv ta'limda pedagogik yondashuvlarning farqlari

Inklyuziv ta'limda an'anaviy va zamonaviy usullarni uyg'unlashtirish, o'quvchilarning turli ehtiyojlariga mos keladigan darslar tashkil qilish imkonini beradi. Misol uchun, zamonaviy metodlar yordamida o'qituvchi har bir o'quvchining ehtiyojiga mos ravishda ta'lim jarayonini tashkil qiladi, shu bilan birga an'anaviy metodlarni ham qo'llash orqali bilimlar asosli tarzda berilishi ta'minlanadi.

Bu yondashuvlarning integratsiyasi o'quvchilarga individual tarzda o'rgatish va jamiyatda o'z o'rnini topishda yordam beradi, inklyuziv ta'limning asosiy maqsadiga erishishga imkon yaratadi.

XULOSA

Maqolada inklyuziv ta'limda an'anaviy va zamonaviy pedagogik yondashuvlar o'rtasidagi farqlar tahlil qilindi. An'anaviy pedagogik yondashuvlar o'quvchilarning umumiy ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan bo'lsa-da, zamonaviy metodlar o'quvchilarning individual xususiyatlariga moslashuvchan bo'lib, inklyuziv ta'limni samarali amalga oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy pedagogik yondashuvlarni qo'llash inklyuziv ta'limda o'quvchilarning ijtimoiy, akademik va shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Biroq, an'anaviy va zamonaviy metodlarning uyg'unlashtirilgan yondashuvi inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlaydi. Shu bois, ta'lim tizimida har bir o'quvchining ehtiyojlari va imkoniyatlariga mos keladigan metodlarni qo'llash muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. SH.Mirziyoyev "O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'limni rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5954 sonli qarori. 2021 yil 15 iyul.
2. M.Yuldoshev."Pedagogik yondashuvlar va inklyuziv ta'lim". O'qituvchi. Toshkent. –2013.
3. A.Hojimatov. "Pedagogik yondashuvlar:inklyuziv ta'lim va metodologiya". "Ma'naviyat". Toshkent. –2015.
4. F.A.Karimova. "Inklyuziv ta'limda metodik yondashuvlar va innovatsiyalar". "Toshkent". Toshkent. –2018.
5. N.Shamsiyev. "Inklyuziv ta'limning pedagogik metodlari". "Shuhrat". Toshkent. –2019.
6. M.Ainscow. "The Inclusive Classroom: Strategies for Effective Differentiation". Routledge. London. –2005.
7. G.H.Slee. "Inclusive Education: A Global Agenda". Routledge. London. –2011.